

AVALUACIÓ DE LES ACTITUDS COOPERATIVES EN ELS ESTUDIANTS DE MAGISTERI

Dolors Cañabate Ortíz
Universitat de Girona
Dolors.canyabate@udg.edu

Luis del Carmen Martín
Universitat de Girona
Luis.camen@udg.edu

Isabel Gómez Alemany
Universitat Autònoma de
Barcelona
Isabel.gomez@uab.cat

Resum

L'objectiu d'aquest treball és *validar els criteris de Johnson i Johnson (1992) com a indicadors d'avaluació d'actituds cooperatives*.

Ens proposem definir, contrastar i avaluar noves eines d'actuació. Volem analitzar i valorar algunes de les interaccions, que es produeixen en el desenvolupament d'actituds cooperatives, assenyalant els punts forts i febles observats a través de l'observació directa i amb l'ajuda de l'enregistrament de vídeo, què ens permetrà copsar de manera contrastable les interaccions verbals i no verbals dels alumnes, aspecte que a través de l'observació directa no és possible.

És la nostra intenció intentar donar resposta a diversos interrogants respecte el nostre objecte d'estudi, oferint elements de reflexió i cercant criteris per avaluar les actituds cooperatives, assenyalant quins són els trets que s'observen en major o en menor grau en relació amb Johnson i Johnson en els estudiants de magisteri.

Per centrar els objectius de la recerca tindrem en compte una triple perspectiva:

- La perspectiva del professorat
- la perspectiva de l'alumnat
- La perspectiva de les activitats

Pretenem relacionar cada un dels criteris de Johnson i Johnson amb indicadors observables i poder fer valoracions respecte allò *que són capaços de fer* i en relació *quan tenen dificultats*. Com a avaluació d'aquesta contrastació volem recollir prioritàriament aquelles consideracions que ens ajudin a establir un bon plantejament dels resultats.

Com a professors en la formació inicial de futurs mestres, creiem que és fonamental fomentar estratègies d'acció cooperatives per afavorir un procés d'ensenyament més creatiu, més sòlid i més enriquidor, en la mesura que el professorat i l'alumnat s'impliquin en la construcció i transmissió del coneixement.

La nostra proposta es troba dins del plantejament del nou model d'educació superior que comporta el procés de Convergència Europea, en el qual el principal protagonista és l'estudiant.

Amb el treball que presentem volem oferir un al·licient i un estímul per promoure noves metodologies participatives en el món universitari que fomentin noves actituds i consolidin els valors democràtics. És la nostra intenció reflexionar sobre la realitat actual dels nostres estudiants que en un futur no gaire llunyà hauran de ser educadors referents i competents.

Justificació

El nostre interès pel tema de les actituds i concretament el de les actituds cooperatives es justifica des de diferents perspectives, tant a nivell personal com professional. Sempre ens ha preocupat el tipus de valors que freqüentment afloren en la nostra societat. Una societat on una gran majoria creu que es indispensable fomentar la competitivitat, l'agressivitat, l'individualisme, el poder i el consum entre altres. Creiem que

un dels nostres deures com a persones i com educadors és col·laborar en la formació de persones competents per la vida.

Encara que la necessitat del treball cooperatiu, ja ve reconegut per l'administració Educativa des de la Ley General de Educación de l'any 1970, a on s'estimulava la col·laboració i el treball en equip entre els professors, en el terreny de la pràctica, no és freqüent aquesta forma d'actuar. No obstant hem de ser conscients que adoptar una perspectiva cooperativa no es un procés ràpid, provoca desànim entre els mestres, ja que moltes vegades els seus esforços no són reconeguts, ni per la direcció, ni pels propis estudiants. A més hem de considerar que no tots els mestres estan suficientment preparats per actuar des de d'aquest model, és precís una formació inicial i permanent

Preparar als estudiants de magisteri per la societat actual proposa de dotar-los d'eines per la gestió de la informació (com moure'ns en un món complexa i canviant), així com per la gestió del coneixement (participar en processos col·lectius dirigits a ampliar el coneixement de les organitzacions i de la societat.)

En una societat pluricultural en la que vivim, es necessiten ciutadans capaços no solament de conviure amb la diversitat social, sinó extraure d'ella la màxima riquesa i valors per una societat oberta. En un món de creixent complexitat, els conflictes s'han de resoldre cada vegada més horitzontalment, el que requereix dels ciutadans competències pel diàleg i per la negociació de perspectives. L'educació ha de promoure valors compartits, que ens allunyin de la discriminació i de l'exclusió.

Si es tracta de fer que els alumnes i les alumnes siguin cada vegada més competents al gestionar el coneixement i al relacionar-se amb els altres, hem de procurar que es sentin més competents per afrontar amb major seguretat i professionalitat la seva futura intervenció docent.

Ser competent suposa ser capaç de mobilitzar coneixement per respondre a problemes reals o dit d'un altre manera, tenir coneixement funcional, utilitzable i reutilitzable.

Cooperar significa compartir preocupacions docents amb altres mestres, contrastar la presa de decisions que s'adopta en les tasques educatives de l'aula, cedir part del poder que de forma tradicional es centra en l'autoritat del coordinador del grup de treball i deixar que el propi grup de forma consensuada siguin els que arribin a definir els projectes formatius d'una manera compartida, considerant les valoracions i perspectives de tots els participants.

Hem de proposar processos de formació del professorat perquè siguin capaç adaptar-se i afrontar las demandes professionals i personals de les realitats eductives molt diverses.

Hem de vetllar perquè la inclusió d'estratègies de treball cooperatiu siguin present en la formació inicial dels futurs mestres, perquè d'aquesta manera aquests podran afrontar el canvi d'una cultura de l'individualisme que és viu encara en algunes de les nostres escoles. Els estudiants de magisteri han de ser capaços de viure i saber actuar en aules imprevisibles i carregades d'espontaneïtat, per això no podem reproduir en les nostres sessions simulacions segures, controlades i de caràcter artificial. És necessari fer-los

experimentar situacions que els hi permeti una major autonomia per organitzar, des de l'ús d'estratègies que els hi ajudin a treballar junts i a planificar de forma cooperativa

Aprendre a ser mestre suposa habitar-se a investigar, analitzant i reflexionant sobre la pròpia pràctica. No obstant aquest procés es pot convertir en un tòpic pedagògic més, si no vetllem perquè la Universitat través dels seus centres de formació inicial i de l'Administració Educativa a través dels seus professors, possibilitin que els futurs docents adquireixin les capacitats, els procediments, les tècniques i els instruments que els ajudi a potenciar la tasca docent. Per aquest motiu des de la formació inicial, creiem que és necessari promoure el desenvolupament d'estratègies que els capaciti per investigar de forma cooperativa sobre la seva pràctica, estudiant sobre els problemes escolars reals, orientant-los a tasques que els permetin, revisar, dissenyar i explicitar noves propostes que donin despostes a necessitats reals concretes. (Tinning, 1992).

L'actitud cooperativa no s'adquireix de forma espontània en les interaccions socials: requereix un aprenentatge, amb una intervenció dinamitzadora per part del docent i una concepció pedagògica i una organització de centre .

L'actitud en si mateixa no és directament observable, el que avaluem és la manifestació de la conducta

Marc teòric

Per ser coherents amb la nostra tasca educativa, ens ha semblat important situar l'educació per la cooperació dins d'un marc més ampli d'educació en valors i sota un plantejament globalitzador. La cooperació està relacionada amb múltiples actituds, valors i motius que requereixen un intercanvi, una coordinació de punts de vista i actuacions: una valoració crítica i una acceptació de les crítiques, una assumpció de decisions col·lectives i una responsabilitat davant de tasques comunes. Aquest plantejament s'entén perfectament quan analitzem quins són els principals objectius de nou mil·lenni plantejats a l'informe Delors (1996). Aquest defineix en quatre pilars bàsics l'educació del futur: *aprendre a conèixer*, és a dir, adquirir les eines de comprensió; *aprendre a fer*, per poder actuar sobre l'entorn; *aprendre a viure junts*, per participar i cooperar amb els altres en totes les activitats humanes, i finalment, *aprendre a ser*, progressió essencial dels tres aprenentatges anteriors.

Autors com Monereo, Pozo i Duran, assenyalen també sens dubte, que la cooperació és una competència bàsica de l'educació d'aquest segle (Monereo i Pozo, 2001; Duran, 2001).

Volem assenyalar també els plantejaments de Johnson i Johnson (1992) perquè existeixi cooperació dins d'un grup, i també les propostes de Puig i Martínez (1989) respecte a com el treball cooperatiu és una de les maneres més eficaces de portar a terme la construcció de valors.

Després d'estudiar diversos autors com Piaget (1973) Fullat (1982) Slavin (1996); Cohen (1994), Aronson (1994); Els germans Johnson i Johnson (1992); Geronés i Surroca (1997); Ovejero (1990); Rue (1998); Eduards Mercer (1994); Pujolàs (2001); Monereo (2001); Duran (2002); Ollé (2000); Arranz (2001) i d'altres, estem d'acords amb ells en dir que la cooperació és també un principi que pot garantir un procés d'ensenyament més

creatiu, més sòlid i més enriquidor, en la mesura que el professorat i l'alumnat s'impliquin en la construcció i transmissió del coneixement.

El llenguatge té un paper important en el marc de la interacció social. El llenguatge té la funció reguladora dels processos comunicatius, ja que en comunicar-se amb els altres verbalment la representació pròpia obliga a reconsiderar i analitzar el que es pretén transmetre.

L'actitud cooperativa no s'adquireix de forma espontània en les interaccions socials: requereix un aprenentatge, amb una intervenció dinamitzadora per part del docent i una concepció pedagògica i una organització de centre.

Reconeixem les actituds com a focus important d'investigació per molts psicòlegs socials, pel fet de considerar les actituds com l'aspecte fonamental d'influència en el comportament de la persona. En el seu estudi veiem com una majoria de psicòlegs socials coincideixen i accepten que les actituds són el fruit de l'experiència, és a dir, que no sorgeixen del no res, sinó tot el contrari, les actituds s'aprenen.

L'actitud és una tendència a un determinat tipus de comportament com a conseqüència de la valoració personal que es fa. Tinguem en compte que aquesta no solament implica una manera de comportar-se davant de situacions o de persones, sinó també una valoració i un coneixement social. Per tant, veiem l'actitud com l'estat intern que influeix en el comportament i on les accions i les paraules ho reflecteixen. Conèixer una actitud implica saber tenir en compte cada un dels seus components, afectiu, cognitiu i comportamental (concepte multidimensional de l'actitud). Creiem important tenir present que, a l'hora de voler entendre les actituds manifestades per un grup d'alumnes, haurem de conèixer adequadament les relacions establertes pels tres components per així poder entendre i donar significat als comportaments. L'actitud en si mateixa no és directament observable, el que avaluem és la manifestació de la conducta.

Hem pogut veure que gairebé tots els autors reconeixen la influència que té l'experiència a l'hora de determinar una actitud. Ara bé, perquè aquestes respostes siguin motiu reforçant de la conducta, les persones han de ser conscients de les conseqüències d'aquestes; si no és així difícilment es modifica la conducta.

Objectius de la recerca

És la nostra intenció poder observar, analitzar i valorar algunes de les interaccions que es produeixen durant les sessions d'educació física, en el desenvolupament d'actituds cooperatives, assenyalant els punts forts i febles observats en relació amb els criteris citats per Johnson i Johnson (1992).

Som conscients que el treball que ens proposem dur a terme, respecte a les actituds cooperatives és fonamentalment d'exploració d'un terreny poc conegut, que ens permetrà afrontar tota una sèrie d'interrogants que se'ns plantegen a l'hora d'abordar l'ensenyament d'actituds cooperatives:

- Com es treballa.
- Quins problemes tenen els alumnes per desenvolupar aquestes actituds. Quins són els criteris que s'ajusten millor a les característiques dels alumnes.

- Són observables i avaluables els criteris considerats bàsics per Johnson i Johnson perquè existeixi cooperació.
- Quines característiques han de presentar les activitats per permetre observar els criteris considerats bàsics.
- Quin tipus d'activitats afavoreixen el seu aprenentatge.

És el nostre interès intentar donar resposta a aquests interrogants, oferir elements de reflexió i cercar criteris per seleccionar activitats cooperatives que millorin l'ensenyament de la cooperació assenyalant quins són els trets que s'observen en major grau o en menor grau en relació amb Johnson i Johnson (1992, pàg. 2)

L'objectiu general del nostre treball és:

Validar els criteris de Johnson i Johnson (1992) com a indicadors d'avaluació d'actituds cooperatives.

Ens proposem definir, contrastar i avaluar noves eines d'actuació, observant, analitzant i valorant com uns alumnes de segon de magisteri desenvolupen actituds cooperatives, a través d'unes activitats proposades pels professors, amb la intenció de validar en un nou context d'aplicació els indicadors citats per Johnson i Johnson (1992), considerats bàsics perquè existeixi cooperació..

1. "Interdependència positiva"
2. "Afavoreix la interdependència cara a cara"
3. "Responsabilització individual"
4. "Habilitats d'intercanvi interpersonal i en petit grup"
5. "Conscienciació del propi funcionament com a grup"(1992, pàg.2)

Amb aquest treball es pretén conèixer com uns alumnes de 2n de magisteri aprenen i desenvolupen actituds cooperatives, a través d'unes activitats proposades pels professors dins de l'assignatura de Didàctica de l'Educació Física II.

Per centrar els objectius de la recerca en tingut en compte una triple perspectiva.

- **La perspectiva del professorat:**

1. Conèixer el concepte de cooperació pels professors.
2. Recollir i conèixer l'opinió i valoració que fa l'equip de professors en relació amb l'ensenyament afavoridor de les actituds cooperatives.
3. Analitzar la tipologia i les característiques bàsiques de les activitats utilitzades pels professors per desenvolupar actituds cooperatives.

- **La perspectiva de l'alumnat :**

4. Observar i analitzar el que diuen i el que fan els alumnes.
5. Saber quines coses diu o fa l'alumne, que indiquin que es troba en una situació favorable o desfavorable al desenvolupament de les actituds cooperatives.
6. Observar quines són les principals actituds cooperatives que expressa l'alumne.
7. Identificar els trets de la cooperació més difícils pels alumnes
8. Valorar les actituds cooperatives que millor s'observen en relació amb els requisits de Johnson i Johnson (1992).

- **La perspectiva de les activitats:**

9. Comprovar si les activitats presentades inicialment, tenen en compte els requisits bàsics citats per Johnson i Johnson per poder desenvolupar actituds cooperatives.

10. Comparar les diferents activitats per identificar les actituds i els comportaments cooperatius que es promouen.
11. Identificar les actituds cooperatives que expressen els alumnes, en la realització de les activitats.
12. Observar quines són les característiques de les activitats que faciliten l'expressió d'actituds cooperatives entre els alumnes, en relació amb els requisits citats per Johnson i Johnson (1992).
13. Identificar l'aparició dels diferents requisits citats per Johnson i Johnson (1992) en cada una de les activitats proposades.
14. Observar quines són les característiques que fan possible expressar actituds cooperatives entre els alumnes.
15. Comparar les diferents activitats per identificar les actituds i els comportaments cooperatius que promouen cadascuna.
16. Obtenir unes orientacions de cara a la intervenció educativa, amb relació al desenvolupament d'actituds cooperatives amb alumnes dels estudis de magisteri d'educació física .

Metodologia i disseny de la recerca

En funció dels objectius plantejats situem la nostra recerca com a investigació educativa, basada en una metodològica interpretativa, des d'un estudi de cas, que pretén descriure i analitzar en termes qualitius una situació particular.

La nostra investigació implica una observació directa dins d'un escenari educatiu. Aquesta observació ens permetrà obtenir informació contrastable amb la gravació en vídeo que complementarà i ajudarà la seva anàlisi.

Creiem que l'observació sistemàtica és l'instrument fonamental, en un context d'investigació qualitativa, per poder avaluar actituds a través de la recollida de dades i d'una posterior interpretació i anàlisi. Per dur a la pràctica aquesta observació ens ha estat necessari elaborar unes pautes o guies que ens ajudin a avaluar les actituds i el seu procés de formació i desenvolupament.

Si l'ensenyament d'actituds presenta un repte pel docent, aquest augmenta quan parlem d'avaluació a causa de pocs criteris de què disposem actualment.

El diàleg i l'observació de les accions són les eines més eficaces que tenim per poder accedir i avaluar les actituds.

Un altre aspecte que no volem deixar de banda és l'observació del llenguatge corporal. Si estem d'acord que les actituds cooperatives afavoreixen l'establiment de relacions entre l'alumnat molt més positives, caracteritzades per l'empatia, l'atenció, la cortesia i el respecte mutu, i també els sentiments d'obligació i d'ajuda, observar i conèixer el llenguatge del cos ens donarà un altre tipus d'informació i conjuntament amb el llenguatge verbal obtindrem un ampli coneixement de com han estat les interaccions alumne-activitat-requisits bàsics citats per Johnson i Johnson (1992) amb relació a les activitats .

Concretant diguem què:

- És una investigació fonamentada en una metodologia interpretativa.

- La naturalesa de la realitat que estudiem és dinàmica i complexa
- La finalitat de la investigació és comprendre i interpretar la realitat d'un marc educatiu específic, on és de vital importància captar les intencions i accions educatives, i també les interaccions que es produeixen durant tot el procés de les activitats.
- La relació entre la teoria i la pràctica ens servirà per a una retroalimentació mútua.
- Els criteris de qualitat vindran donats per la recollida de dades de fonts diferents, la triangulació amb els professors.
- La gravació en vídeo serà un instrument que ajudarà a donar suport i complementar l'observació directa.
- La utilització de sistemes narratius: diari i notes de camp.
- L'anàlisi de les dades seran presentades de manera qualitativa: inducció analítica i triangulació.

El context de recollida d'informació i de dades ha estat:

- Grup de treball, format per professors de la universitat de Girona i de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Grup classe, d'alumnes de segon curs d'educació física en el qual es duen a terme les activitats i a partir de les quals es fa la recerca.

La composició d'aquest grup responia a l'interès d'implicar tots els responsables del projecte en un treball d'equip a fi de poder millorar la pràctica educativa, orientada al desenvolupament d'actituds cooperatives.

Objectius del grup de treball

- Afavorir la formació del grup respecte a la cooperació.
- Valorar el perquè del treball cooperatiu a l'aula.
- Reflexionar respecte al que cada un entén per cooperació.
- Arribar a acords respecte a allò que s'espera dels alumnes pel que fa a la cooperació: comportaments i actituds.
- Determinar el pla de treball per seguir segons la proposta feta.
- Revisar i valorar les activitats amb relació al desenvolupament de les actituds cooperatives.
- Acordar el període d'observació.
- Analitzar i concretar la proposta d'activitats dissenyada .

L'observació

Les relacions que estableixen els alumnes durant les activitats es veuen influenciades per les relacions generades dins del grup, però també per les propostes presentades per la professora i per les característiques de l'activitat. Per aquest motiu pensem en la necessitat de realitzar observacions des d'una visió integradora dels diferents elements: professor, alumnes i activitat.

L'observació de les actituds expressades mitjançant el llenguatge corporal es fa a través de:

- Expressió i moviment corporal: respiració, gest/postura.
- Expressió facial i mirada.

- Comportament espacial: aproximació, orientació.
- Comportament territorial i moviment dins del marc físic.
- Parallenguatge: to, ressonància, articulació, volum, ritme.

Tots ells són elements que intervenen en el llenguatge corporal i han estat citats per Marta Carranza (2003).

La utilització d'una càmera fixa orientada al grup classe, més l'observació directa d'un dels professors per poder captar el clima que es viu a classe, ens permetrà tenir una visió més completa de la realitat. Posteriorment es farà una transcripció de tot allò que diuen i fan tant els alumnes la professora, amb relació als objectius proposats.

Hem tingut en compte que el professor que pren el rol d'observador directa se situï en un lloc discret i a certa distància dels alumnes, per no influir en els seus comportaments.

Instruments de recollida de dades i sistematització

Considerem fonamental utilitzar instruments de diferent naturalesa i de caràcter complementari.

Sessions del grup de treball

Han estat un instrument de recollida de dades molt valuós per a la nostra recerca. En les sessions hem utilitzat diferents tècniques per a la sistematització de les dades que ens permetran recollir aportacions diverses.

Els resums de les sessions conjuntament amb una mostra d'informes de cada una de les sessions, permeten veure el temes de màxim interès tractats pel grup.

Notes de camp i diari de la investigadora

Durant tot el procés es dona molta importància a les notes de camp i a la confecció del diari de la investigadora. Es recullen notes ràpides durant les sessions de treball amb els alumnes, de tots aquells aspectes que es consideren significatius. El mateix dia, s'elabora el diari de camp.

Per recollir les notes de camp la investigadora va utilitzar un guió d'observació, a partir del coneixement que tenia de les activitats que volia observar.

La investigadora, durant l'observació directa, el que ha fet és recollir com es desenvolupa l'activitat fixant l'atenció en: les actituds manifestades pels alumnes, les relacions entre ells, l'ambient global de la classe, l'actitud i la influència de la mestra (si existeix o no), com es mostren davant l'activitat, el nivell d'atenció i de motivació del grup classe, la participació dels alumnes, si existeix relació amb els altres grups, quin tipus de relació manifesten i altres aspectes considerats d'interès.

Diari de la professora que imparteix les activitats

Amb la professora ja s'havia acordat que ella també recolliria les seves impressions de manera molt global de tot el grup classe respecte a l'activitat.

Amb el consens del grup de professors investigadors, és va dissenyar un guió per a l'elaboració d'aquest diari. L'objectiu d'aquest guió va ser facilitar la tasca de la professora amb la intenció de recollir aquells aspectes que consideràvem més rellevants per la nostra recerca.

Enregistrament en vídeo i en àudio

Les gravacions en vídeo de les activitats han estat d'un gran ajuda, ja que hem pogut complementar les observacions directes. Considerem les gravacions en vídeo com una eina fonamental que ens ha permès visualitzar, tantes vegades com hem cregut necessari, l'escenari d'acció, amb la possibilitat de deliberar i poder realitzar una anàlisi més completa.

Abans de sistematitzar les dades varem comprovar que cada objectiu fos abordat per suficients instruments que permetin arribar a conclusions contrastables.

Anàlisi de les dades

Presentem l'anàlisi des de l'aplicació dels diferents instruments, d'acord amb els propòsits plantejats en dos nivells d'anàlisi.

Primer nivell d'anàlisi

El primer nivell d'anàlisi se centra en el període de planificació. L'objectiu va ser la identificació i classificació de les activitats.

Una vegada que tenim un ampli coneixement de les activitats, el que fem és analitzar les activitats abans de ser observades a partir de tres criteris.

- Relació de les activitats segons les actituds cooperatives que cal desenvolupar en cada una.
- Relació de les activitats que volem observar i els elements bàsics citats per Johnson i Johnson perquè existeixi cooperació.
- Presència dels comportament considerats bàsics pels professors.

El segon nivell d'anàlisi

El segon nivell d'anàlisi correspon al desenvolupament de les activitats a l'aula. L'objectiu d'aquest segon nivell d'anàlisi és fer servir indicadors per obtenir informació sobre com uns alumnes de segon de magisteri aprenen i desenvolupen actituds cooperatives amb relació als criteris bàsics citats per Johnson i Johnson, a través d'unes activitats concretes proposades per la professora de Didàctica de l'Educació Física.

Aquest segon nivell d'anàlisi consta de tres apartats que formen un tot:

- Anàlisi dels aspectes més rellevants respecte a la mestra, als alumnes i a les activitats.
- Anàlisi dels criteris bàsics de Johnson i Johnson en cada una de les activitats observades i captació global de les activitats.
- Concreció dels indicadors en cada una de les activitats.

Conclusions

En aquest darrer punt de la comunicació presentem una recapitulació de les principals conclusions i valoracions amb relació:

- al procés de la recerca
 - Les que es refereixen als objectius de la recerca.
 - Les que es refereixen al disseny.
- als dos nivells d'anàlisi.

El primer nivell d'anàlisi ens permet analitzar les activitats abans de porta-les a terme, amb el propòsit de conèixer si presenten unes característiques d'acord amb el desenvolupament d'actituds cooperatives.

El segon nivell d'anàlisi ens permet conèixer el tipus d'activitats i les seves característiques en condicions d'ensenyament i aprenentatge.

Analitzar i valorar el que diuen i el que fan els alumnes ha estat la base fonamental per a la validació dels criteris de Johnson i Johnson (1992) com a indicadors d'avaluació d'actituds cooperatives.

Els tipus de relacions que s'estableixen majoritàriament dintre del grup són l'intercanvi de material, donar i rebre ajuda, escoltar i ser escoltat, opinar i preguntar.

En aquelles parts de l'activitat que són més complicades és quan busquen el consens, l'ajuda i l'opinió dels altres i, per tant, s'observa una major interacció entre els nens, més diàlegs i comunicació dins del grup. D'altra banda, quan l'activitat resulta fàcil, no busquen ni el suport ni l'aprovació dels altres en la majoria dels casos.

Un fet que em sorprèn al llarg de les activitats és que no s'observen conflictes en cap grup. Fàcilment accepten les opinions o suggeriments dels altres.

Les actituds que més freqüentment s'observen són:

- Respecte als companys.
- Saber donar.
- Saber rebre.
- Respectar el torn de paraula quan es troben en el petit grup.
- Respectar les normes de funcionament de les activitats.

Els dos nivells d'anàlisi ens han permès poder concretar també quines han estat les actituds menys presents en els comportaments dels alumnes: dialogar i discutir per defensar les pròpies idees.

D'altra banda, hem pogut comprovar també com no és solament la professora la que influeix sobre les actituds dels alumnes, sinó que els seus propis companys juguen un paper important. La influència dels alumnes estableixen patrons de conductes i actituds cooperatives. L'amistat afavoreix la comunicació entre ells.

Considerem que les activitats haurien de permetre més discussió entre els alumnes i un dels aspectes que pensem que afavoriria aquest fet és augmentar la dificultat de la tasca i disminuir el treball individual, tot augmentant del treball en grup, així com també facilitar la discrepància entre el grup.

En primer lloc cal assenyalar que després de la validació dels criteris de Johnson i Johnson, el criteri *Interdependència positiva* no ha estat considerat adequadament com a indicador d'avaluació d'actituds cooperatives. Els motius assenyalats pels diferents grups d'avaluadors són:

- Subjectivitat molt alta en el cas que s'arribés a observar.
- En el cas de ser observat podria ser causa de confusió amb altres indicadors, cosa que provocaria elements de distorsió en el procés d'investigació.

Els criteris de Johnson i Johnson que han estat més ben valorats com a indicadors d'avaluació d'actituds cooperatives són:

- Afavoriment de la interdependència cara a cara.
- Responsabilització individual.

- Habilitats d'intercanvi interpersonal i en petit grup.
- Conscienciació del propi funcionament com a grup.

BIBLIOGRAFIA

- Aronson, E.; Patnoe, S. (1997). *The jigsaw classroom*. Nova Cork: Longman.
- Bolívar, A. (1995). *La evaluación de valores i actitudes*. Alauda. Madrid.
- Buxarrais, R.M. (1997). *La formación del profesorado en educación en valores*. Propuesta y materiales.
- Cañabate, D. (2008). L'ensenyament aprenentatge de la cooperació: estudi d'un cas a l'educació primària. Tesis no publicada. Universitat de Girona.
- Cohen, D.W. (1985). *Reliving the past: The worlds of social history*. Edited by Oliver Zunz. Chapel Hill. University of North Carolina.
- Durán, D. (2001). Cooperar para triunfar. *Cuadernos de pedagogía*, 298, 73-75.
- Duran, D.; Miguel, E. (2003). Cooperar para enseñar y aprender. *Cuadernos de pedagogía*, 298, 73-75.
- Edwards, D.; Mercer, N. (1994). *El conocimiento compartido. El desarrollo de la comprensión en el aula*. Paidós. Barcelona.
- Fernández-Rio, J. (2001). *La socialización en las personas a través del aprendizaje cooperativo*. Ponencia. I. Congreso Estatal de Actividades Físicas Cooperativas. "La Peonza". Valladolid.
- Fullat, O. (1982). *Finalidades educativas en tiempo de crisis*. Hogar del libro. Barcelona.
- Geronés, M.L.; Surroca, M.R. (1997). Una experiencia de aprendizaje cooperativo en educación secundaria. *Aula de Innovación Educativa*, 59, 49-50.
- Johnson, D.; Johnson, R. (1992). Positive Interdependence: Key to Effective Cooperation. Dins R. Hertz-Lazarowitz; N. Miller. *Interaction in cooperative groups*. Cambridge: University Press.
- Johnson D.; Johnson, R. (1994). Learning together. Dins SHARAN, S. *Handbook of Cooperative Learning Methods*. London: Praeger. Johnson, D; Johnson, R; Stanne, M.B (2000). "Cooperative learning methods: a Meta-Analysis". En www.clcrc.com/pages/cl-methods.html, 30p.
- Monereo, C.; Pozo, J.L. (2001). Siglo XXI. Competencias para sobrevivir, *Cuadernos de Pedagogía*, 298, 49-79.
- Piaget, J. (1973). *Psicología y epistemología*. Ariel Barcelona.
- Puig, J.M; Martínez, M. (1989). *Educación moral y democracia*. Leartes. Barcelona.

Pujolàs, P. (2001). *Atención a la diversidad y aprendizaje cooperativo en la educación obligatoria*. Ediciones Aljibe. Malaga

Tinning, R. (1992). *Educación Física: La escuela y sus profesores*. Universidad de Valencia. Valencia.

Salvin, R. (1996). Reserarch for the future. Reserach on Cooperative learning and Achievement: What we know, what we need to know, *Contemporary educational Psychology*, 21, 43-69.

Velázquez callado, C (2004). Las actividades físicas cooperativas. Una propuesta para la formación en valores a través de la educación física en las escuelas de educación básica. Secretaria de Educación Pública de México D.F.

Velazquez callado, C. (2000). Juegos cooperativos en educación física. *Revista Escuela Hoy*, 45.

Qüestions i/o consideracions per al debat

Com a formadors de futurs docents afavorim, d'una forma sistemàtica i reflexiva, una intervenció competent que faciliti als nostres alumnes el desenvolupament d'actituds cooperatives ?

Som conscients que fomentar estratègies d'acció cooperativa en la formació inicial dels futurs mestres afavorim un procés més creatiu, més sòlid i més enriquidor?